

H İ K Â Y E
T E M E L L İ S O S Y A L
B İ L G İ L E R
Ö Ğ R E T İ M İ

Selçuk Beşir DEMİR · Hamza AKENGİN

Genişletilmiş 4. Baskı

 PEGEM
AKADEMI

Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR - Prof. Dr. Hamza AKENGİN

HİKÂYE TEMELLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

ISBN 978-625-7582-28-5
DOI 10.14527/9786257582285

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

Genişletilmiş 4. Baskı: Eylül 2021, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 47479

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Ön Söz

Demokratik değer ve tutumlara sahip, insan haklarına bağlı, yakın ve uzak çevresinde yaşanan olaylara karşı duyarlı, bilgiyi ezberlemek yerine sosyal ve kültürel etkileşimler ile bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp, zihninde yapılandıran ve düzenleyen, sahip olduğu bilgi ve beceriyi hayatının her aşamasında kullanan, ahlaki, insani ve milli değerlerle donanmış, eleştirel düşünen, üretken, problem çözme becerisine sahip, doğru karar veren, haklarını ve sorumluluklarının farkında etkili ve sorumlu bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirme amacı ve misyonuyla sosyal bilgiler dersi ilköğretim dördüncü sınıftan itibaren öğrencilere sunulmaktadır. Misyonu itibarı ile sosyal bilgiler dersi, insanı hayata hazırlayan ya da hayatın ta kendisi olan bir dertir. Ayrıca bu derste kazandırılacak bilgi ve tecrübeler herkes tarafından, özellikle de orta öğretim ve yüksek öğretime devam edemeyen bireyler tarafından, akademik bakımdan geliştirilme imkanı olmadan bir ömür boyu kullanılacaktır. Bireyin toplumsal kurallara uyum ve hayattaki başarısı bakımından çok önemli yere sahip olan sosyal bilgiler dersi çoğu zaman ezbere dayanan, sıkıcı bir ders olarak nitelendirilmektedir. Sosyal bilgiler dersini bu ön yargılardan kurtarmak ve yaşanan sorunları azaltmak için bilim dünyası, “etkili sosyal bilgiler öğretiminin nasıl olması gerektiği” arayışı içindedir. Bu çalışma etkili sosyal bilgiler öğretiminin geliştirilmesi çabasına yeni bir tuğla ekleme arzusu sonucu ortaya çıkmıştır. Amacımız, sosyal bilgiler programının bireye kazandırmayı amaçladığı becerilerin geliştirilmesinde hikayeleri kullanılarak, öğrencilerin duygu dünyasına ulaşmak onların toplumda daha sorumlu, daha bilinçli rol üstlenebilmelerine katkı sağlamaktır.

Eserin bir araştırma konusu olarak belirlenip, yazımı ve yayımına kadar olan süreçte doğrudan ve dolaylı olarak katkısı olanlar olduğunu unutmamak gerekir. Bu süreçte doğrudan katkısı olan, başta araştırma sürecinde önemli bir zaman dilimini paylaştığımız öğrencilerimize, idarecilerimize ve dostlarımıza sonsuz teşekkür ederiz. Eserin yazımı sürecinde desteklerini esirgemeyen; Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK'e, Prof. Dr. Yücel KABAPINAR'a, Prof. Dr. Levent DENİZ'e, Dr. Öğr. Üyesi Ayhan ERCUMENT'e ve Rabia EKER DEMİR'e ayrı teşekkürü zevkli bir görev biliriz.

Bu eserin başta sosyal bilgiler öğretmenlerine, öğretmen adaylarına, her seviyedeki eğitimciler ve duygu dünyalarına girmeye çalışılan çocuklarımıza faydalı olması umudu ile...

Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR

ORCID: 0000-0002-6242-7267

Prof. Dr. Hamza AKENGİN

ORCID: 0000-0002-0626-3819

*Hayata dair ilk kuralları bizlere öğreten,
ilk öğretmenlerimiz anne ve babalarımıza ithaf
olunur.*

İÇİNDEKİLER

I. Bölüm

Giriş	1
1.1. Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi	3
1.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Edebi Ürünler	4
1.3. Yazılı Edebiyat Ürünlerinden Hikâyelerin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Öğretim Materyali Olarak Kullanılması ve Faydaları	5
1.4. Öğrenme-Öğretme Sürecinde Kullanılacak Hikâyelerin Belirlenmesi	10
1.5. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Hikâyelerin Taşınması Gereken Özellikler	11
1.5.1. Öğretim Programı	11
1.5.2. Öğrenci Düzeyi.....	12
1.5.3. Hikâyenin İçeriği	13
1.5.4. Dil ve Anlatım	14
1.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Bir Öğretim Materyali Olarak Hikâyelerin Kullanılması Sürecinde Yararlanılabilecek Yöntem ve Teknikler	14
1.6.1. Sorun (Problem) Çözme Yöntemi	15
1.6.2. Oyunlaştırma (Drama) Yöntemi.....	16
1.6.3. Hikâyeden Yola Çıkararak Yeni Bir Edebi Eser Oluşturma	18
1.6.4. Hikâyeden Yola Çıkararak Yeni Bir Ürün Tasarlama	19
1.6.5. Sokrat Semineri Tekniği	20
1.6.6. Görüş Geliştirme Tekniği.....	21
1.6.7. Serbest Çağrışım Tekniği	23
1.6.8. Konuşma Halkası Tekniği	24
1.7. Yöntem ve Teknikler İçerisinde Bir Öğretim Materyali Olan Hikâyeler Kullanılırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	25

II. Bölüm

BEŞİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILABİLECEK ÖRNEK HİKÂYELER

Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanilabilecek Örnek Hikâyeler	27
Örnek-1	27
Zincir.....	29
Örnek-2	30
Buluşma Noktası.....	31
Örnek-3	33
Keşif	34
Örnek-4	37
Kara Yeşil	38
Örnek-5	42
Hatıralardaki Hazine.....	42
Örnek-6	47
Sadece Bir An.....	48

III. Bölüm

ALTINCI SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILABİLECEK ÖRNEK HİKÂYELER

Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanilabilecek Örnek Hikâyeler	51
Örnek-1	51
Doğru Yol	53
Örnek-2	55
Bozkırın Efendileri.....	55
Örnek-3	57
Hz Muhammed ve Biz	58
Örnek-4	60
Miras	61
Örnek-5	63
Yeraltındaki Mücevher	65
Örnek-6	67
Umuda Yolculuk	69
Örnek-7	72
İrade.....	72

IV. Bölüm
YEDİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILABİLECEK
ÖRNEK HİKÂYELER

Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Örnek Hikâyeler	77
Örnek-1	77
Derin Sessizlik	79
Örnek-2	81
Bir Bayram Sabahı	82
Örnek-3	85
Beklenen Vuslat	86
Örnek-4	88
Mum Misali	90
Örnek-5	92
Renk Cümbüşü	94
Örnek-6	95
Geçmiş İzleri	97
Örnek-7	100
İnce Ruh	102
Örnek-8	104
Büyük Gün	106
Örnek-9	108
Sacayak	109
Örnek-10	112
Tercih	113
Örnek-11	115
Uzanan Bir El	116
Örnek-12	118
Sevgili Günlüğüm	119
Örnek-13	122
Sancılı Yakarışlar	123

V. Bölüm
SONUÇ

Sonuç..... 127

KAYNAKÇA..... 131

I. Bölüm

GİRİŞ

Sosyal bilgiler dersi bireyleri felsefe, siyaset bilimi, hukuk ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi olarak tanımlanmaktadır (NCSS, 1994:3; MEB, 2005:51).

Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimleri, psikoloji, din, sosyoloji, sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun, aynı zamanda ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilimlerin temel amacı; birbirine bağımlı küresel bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına, bilgiye dayalı mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır (NCSS, 1993:3).

Sosyal bilgilerin içeriğini temel olarak tarih, coğrafya, felsefe, ekonomi, sosyoloji, antropoloji ve siyaset bilimleri gibi sosyal disiplinler ile edebiyat ve sanat gibi beşeri bilimler (ve kısmen fen bilimlerinin bazı konuları) oluşturmaktadır (NCSS, 1994:4). Çok disiplinli bir yapıya sahip olan sosyal bilgiler; sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen, becerili, demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak da tanımlanabilir (Doğanay, 2004:17).

Sosyal bilgiler dersinin temel amacı öğrencilerin çevreye, topluma ve insanlığa karşı görev ve sorumluluklarını öğrenmesi, toplumsal sorunlara çözüm üretebilmesi ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilmesi amacıyla da onlara belli beceri ve davranışları kazandırmaktır (Aykaç, 2007:47). Bu amaçlar doğrultusunda, 2004 yılında oluşturulmuş yaklaşıma göre tasarlanmış yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile öğrencinin yakın ve uzak çevresindeki sorunlara duyarlı, insan haklarına ve de-

mokratik değerlere bağlı, sorgulayan, araştıran, problem çözen birey olarak yetişmesi hedeflenmektedir. Ayrıca programdaki kazanımların öğrenciler tarafından içselleştirilmesi ve öğrencilerin bu kazanımları yaşamlarına yansıtılmaları beklenir (Doğanay, 2008:91).

Oluşturmacı yaklaşıma göre tasarlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile öğrencinin kendisine sunulan bilgileri ezberleyerek, edilgen bir biçimde öğrenmeye çalışması yerine, öğrenme-öğretme sürecine aktif olarak katılması amaçlanmıştır (Yanpar-Şahin, 2004:2).

Bu amaçlar doğrultusunda sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin yaşantıları ile bağlantılı günlük hayata dönük bir yapıya bürünmesi hedeflenmektedir. Böylesi önemli bir misyona sahip olan sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşması noktasında öğretim süreci içerisinde farklı öğretim teknik ve stratejileri kullanılabilir. Her ne kadar sosyal bilgiler öğretiminde başarıyı garanti edecek bir yöntem yoksa da, edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanılması etkili sosyal bilgiler arayışı sürecinde önemli bir rol üstlenmektedir (Gülüm ve Ulusoy, 2008:114).

Bu edebi ürünler; halk türküleri, ninniler, maniler, yazılı metinler vb. olabilir. Sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitimi zenginleştirme bağlamında roman, mitoloji, biyografi, drama gibi edebi ürünlerden de faydalanılabilir (McGowan ve Guzzetti, 1991 Çev: Doğanay, 2004:34). Sosyal bilgiler dersinde yararlanılabilecek edebi ürünlerden biri de kısa hikâyelerdir (Öztürk ve Otluoğlu, 2003:101). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda var olan kazanımlarla bağlantılı hikâyeler öğrencilerin derse yönelik tutum ve ilgilerini değiştirebilir (Otluoğlu, 2001:73; Gilding, 1997:26; Jordon, 1992:20). Ayrıca amaca hizmet eden hikâyeler, öğrencilerin akademik başarıları ve öğrenmeleri üzerinde de etkili olur (McEwan ve Egan, 1995:202).

Hikâyeler, derse ve konuya canlılık katarak öğrencilerin eski öğrenmeleri ile yeni öğrenmeleri arasında bağlantı kurmalarına katkı sağlayabilir (McGowan ve Guzzetti, 1991 Çev: Doğanay, 2004:40). Ayrıca tarihi konuların öğrencilerin zihinlerinde canlanması ve tarihsel empati kurma becerisinin gelişmesi noktasında da katkı sağlayabilir (Gold ve Watson, 2001:516; Harms ve Lettlow, 1994 Akt: Şimşek, 2006:190).

Hikâyelerin yaşanmış veya yaşanılabilir nitelikte olması nedeniyle öğrenciler hikâyelerde işlenen olay veya durumla kendi yaşantıları arasında bağlantı kurar. Öğrenciler hikâyelerdeki kahramanların üstlendikleri roller ile kendi tutum ve davranışları arasındaki benzerlikleri veya farklılıkları tespit edip, kendi değer yargılarını oluşturarak bu değerleri yaşantılarına yansıtabilir (Harris, 2007:114; Yılmaz ve Yiğit, 2009:200).

Bu bağlamda, sosyal bilgiler öğretiminde hikâyelerden yararlanılması dersin amaçlarına ulaşması noktasında katkı sağlamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal